

crkva u svijetu

OSVRTI I PRIKAZI

TREBA LI DANAŠNJEM ČOVJEKU BOG?

Giuseppe Grieco: Il bisogno di Dio, Rusconi, Milano, 1979.

Petar Zdravko Blajić

Talijanska revija *Gente* već dvije godine u svakom broju donosi po jedan duži razgovor, intervju, s poznatim imenima talijanskog javnog i kulturnog života o problemima vjere danas, posebno o problemu Boga. Dio tih razgovora, prvih trideset, pojavio se u zasebnom izdanju. Giuseppe Grieco, sugovornik intervjuiranih, sabrao ih je na molbu mnogih čitatelja u jednu knjigu pod naslovom *Il bisogno di Dio — Potreba Boga*. (Moram napomenuti da sam i ja čitajući te razgovore u reviji htio pisati uredniku kako bi bilo dobro kad bi ti razgovori izišli u jednoj knjizi.) Intervjui u reviji i dalje teku i već ima dvadesetak novih razgovora koji će, vjerujemo, nakon velikog uspjeha u reviji također izići sabrani. U vrijeme kad se je pojavila spomenuta knjiga već su bili objavljeni prilozi Franca Zeffirellija, Marija Tobina, Giorgija Strehlera, Gustava Bontadinija, Marija Dal Pra, Valentine Cortese i Katije Ricciarelli. Tko imalo poznaje i prati talijanske suvremene kulturne prilike i javni život općenito odmah će prepoznati ova imena i uvjeriti se da su Griecovi sugovornici eminentna imena talijanskog života. To su književnici, pjesnici, likovni umjetnici, znanstvenici, filozofi, glumci, režiseri, novinari, teolozi, ekonomisti, biolozi, antropolozi...

Nisu ovi razgovori nastali na uobičajeni način, pri čemu se sugovornik obavijesti o temi, možda mu se pošalju pitanja i prije objavljivanja traži autorizacija. Takvu vrstu razgovora Grieco naziva »birokratskim razgovorima«. On je, naime, nakon duga razgovora, kod kojega bi tema bila samo stanovit okvir, sam sastavio čitav intervju u kojem je pokušao ocrtati duhovni profil svoga sugovornika. Unatoč velikim imenima s kojima je razgovarao Grieco se je upustio u vrlo riskantan posao uz opasnost da krivo prikaže i interpretira svoga sugovornika. Prema njegovoj javnoj izjavi, nijedan sugovornik nije vidio ono što će biti objavljeno prije nego je bilo objavljeno i nijedan ga nije demantirao; dapače, mnogi su ga pohvalili da ih je do u nijanse točno interpretirao i prikazao. Tako mu je Enzo Biagi pisao, da ga je »malo i poljepšao«. Filozof Augusto Del Noce je posvjedočio da su mu neki prijatelji rekli da su mu stranice intervjua najljepše stranice koje je uopće napisao. Ugo Spirito, također filozof, poslao mu je pismo u kojem mu pridjeva atribut pravog filozofa. Kad je počeo i dok je vodio ove razgovore Grieco je bio svjestan rizika

u koji se upušta. Tako npr. kad je Giuseppe Prezzolini, poznati »rognošo« (prigovaralo), vidio zabilješke koje je Grieco pravio rekao mu je: »Ako napišeš ijednu riječ koja me ne bude zadovoljila, ja ću te kontestirati bez ikakva milosrđa.« Nakon izlaska razgovara u reviji Prezzolini mu je poslao »una lettera stupenda« (divno pismo) u kojemu čitav razgovor naziva »un poemetto storico su un povero scrittore vecchio« (povijesni pjev o starom skromnom piscu). U intervju koji je sam Grieco dao istoj reviji nakon izlaska knjige, na upit kako je uopće došao na ideju da razgovara o vjeri danas s tako uglednim imenima, on je ispričao nekoliko zgoda iz svoga života u kojima je izravno doživio čudesnu Božju pomoć. Njegova pobožna majka u najranijem mu djetinjstvu napravila je, u njegovo ime, zavjet Bogu, zavjet koji je on stjecajem prilika slučajno izvršio u svetištu Gospe Pompejske kad mu je na rukama umirao i umro mladi njemački vojnik. Taj mu je događaj izazvao pitanja koja ga nisu nikada posve ostavila: zašto se čovjek rađa? zašto umire? da li je naš život produkt slučaja ili plod nacrtu Božjeg i moramo li davati danonice i jednom konačno račun o daru života? tko je čovjek? kakav smisao ima njegovo prisustvo u svijetu? »One noći uz umirućeg njemačkog vojnika raspolovilo se je moje 'ja' da bi se opet nakon nekoliko trenutaka sastavilo. Odjednom kao da sam počeo shvaćati stvari. Ova moja knjiga samo je premještaj mojih osobnih pitanja i istraživanja na drugoga. Ono od čega sam kod ispitivanja polazio jest povijest osoba u odnosu na misterij koji nazivamo Bog. Eto zašto sam uz filozofe i učenjake pitao i glumce kao Paola Barbonija i Annu Miserocchi, umjetnike kao Emilia Greca i Francesca Messinu, pjesnike kao Maria Luzija i Enza Fabianija.« Ocjenjujući ovu knjigu, napisao je jedan kritičar: »Ovo mi djelo sliči dolini Jozafat. Tu su svi i svih boja.« Neki su čitatelji pitali Grieca zašto nije izabirao više one sugovornike koji su mu po uvjerenju bili bliži. Odgovorio je da ih on sve prihvaća kakvi jesu i da se sam želi baciti u tu zbrku doline jozafatske. Nakon razgovora s filozofom Nicolom Abbagnanom, ocem talijanskog egzistencijalizma, nastala je ova serija razgovora. U početku je Grieco mislio samo na pet-šest razgovora, ili najviše deset, ali na najrazličitije poticaje čitatelja to se je produžilo toliko da još traje.

Zahvaljujući izboru sugovornika, najistaknutijih imena suvremene talijanske kulture, temi i načinu razgovora knjiga *Il bisogno di Dio* odmah se je nametnula kao zanimljivo djelo i vrlo sretan niz suvremenih provokativnih stranica izazvavši same pohvale »per la verità e la varietà« (zbog istine i raznolikosti), panorame osoba i ideja. Ova knjiga izlazi na brisan prostor i stoji sučelice kulturi »bez Boga«, bez otvorenosti nadnaravnom i misteriju. Autor nije osjećao potrebu da tekstove izašle u reviji u knjizi revidira i dočtjeruje; a ako bi netko pokušao umanjiti vrijednost knjige, nazvavši je knjigom novinarskog žanra, autor napominje da on, ako je izraz »novinarski žanr« sinonim za jasno i čitko pisan tekst, to prihvaća; ali ako bi taj naziv uključivao razliku između novinarstva i literature, na štetu novinarskog žanra, onda je to — kaže on — jedan od onih idiotizama na kojima se zasniva zagušljiva kulturna hegemonija mnogih lažnih intelektualaca u Italiji. Pisati teško nije vrlina nego defekt, jer može se razgovarati i o temi vrućoj i teškoj kao što je tema o Bogu a da se ne upotrebljava rječnik početnika. Pravi filozofi kao i pravi znanstvenici ne trebaju »prijevoda« jer znaju pronaći prave riječi da bi drugima saopćili svoju misao. Za potvrdu toga Grieco navodi dva primjera: filozofa Uga Spirito i fizičara Antonina Zichichi. Prvi mu je za razgovor o Bogu ostavio tri dana na raspolaganje. Tu se je razgovaralo i o metafizici a da se ni za trenutak nije palo u žargon početnika. Drugi je, kada ga je Grieco susreo u Rimu, ostao iznenađen njegovim nepoznavanjem fizike, ali poslije baš to neznanje učinilo je čitav razgovor življim i korisnijim; trajao je punih pet sati bez prekida.

Potrebā Boga ili žed za Bogom u našem današnjem društvu, kada su pali svi mitovi, osobito mit o znanosti, dok se dramatično iako ne bez nade, približavamo koncu drugog milenija kršćanstva, crvena je nit ovih trideset razgovora. Njihovo je težište u vidnom poniranju u dubinske probleme koji tište današnjeg čovjeka, u vječnom pitanju potrebe vjerovati u Boga. Ta se pitanja vraćaju na horizont suvremene kulture, suvremenog tehnokratskog društva koje ih je proglasilo »mrtvima«. Zato je ova knjiga živa po »uzorcima« i

svježā po naēinu. Grieco je znao staviti u Źarište probleme i osobe s problemima: velika imena o velikim i vrlo otvorenim problemima. Knjiga o kojoj govorimo registrira stanje pune otvorenosti svih sugovornika o povratku problema Bogu ne samo na egzistencijalnoj razini i razini savjesti nego i na duhovnom planu, na planu uvjerenja, oznaēujuēi kraj radikalnih opozicija, posebno u svijetu kulture, koja se je poŹurila proglasiti Boga mrtvim. Sve do granica ateizma danas se moŹe registrirati teŹnja za Bogom, traŹenje Boga ili boŹanstva; ne samo generiēka teŹnja i traŹenje nego potreba Boga kao problema vjere, dok je s druge strane gotovo potpuno nadiēena antiteza izmeēu znanosti i vjere, jer nam baš znanost otkriva misterij i vodi k njemu. Umjesto da se pribliŹavamo rješenju enigme koju postavlja Źivot, znanost je vrtoglaviim usponom još više komplicira, udaljujuēi se od samog Źivota.

Upiti o stvarnosti i ēovjeku koji provociraju ēitatelja otkrivaju duhovne oluje, Źive i jake, a tako pritajene i potiskivane. Odgovor na te upite još je jednom bitno religiozan. Ako se iza povratka religioznosti krije nesigurnost koja dominira nad svim poslije pada mita o progresu (skupa s onim o znanosti) nije to znak regresa nego potrebe vraēanja vrijednostima na ēiju nas nuŹnost kultura dramatiēno poziva. I sama tzv. laiēka kultura, jasno kaŹe Nicola Abbagnano: »Danas je Bog filozofski rizik, kako ga je netko nazvao, zbog kojega vas lako mogu optuŹiti za opskurnost. Ali od ēasa kada je ideja o Bogu postala prihvatljiva, i vjera se predstavlja kao otvoren put koji nijedna filozofska pozicija ne moŹe iskljuēiti. Drugim rijeēima, ēini se da je došlo do pada one oēite opozicije koja je do prije malo vremena egzistirala izmeēu laiēke misli i religioznosti.«

Odgovori na pitanje o potrebi Boga u knjizi su razliēiti i vrlo osobni: Abbagnano osjeēa Boga u nesigurnosti i suvremenoj osamljenosti; Prezolini traŹi religiju koja ēe »otkloniti osamljenost koju daje ēisto filozofska misao«; za Uga Spirita, filozofa »problematiēnosti«, veē pitanje »tko je Bog?« oznaēava priznanje njegove egzistencije; za pjesnika Giovanija Testorija, poslije potpunog promašaja laiēke kulture prisustvujemo renesansi religioznog duha i proljeēu u ovim posljednjim godinama; za Augusta Del Noce, u jednom društvu koje je degradiralo ēovjeka na obiēno proizvodno sredstvo u totalnoj apsolutizaciji ekonomskog momenta (apsurd svih marksistiēkih i materijalistiēkih teorija koje optuŹuju danas njihov neuspjeh), padaju predrasude po kojima bi religiozna kultura bila konzervativna i neoslobaēujuēa. Boga treba traŹiti u jednostavnosti »s jednostavnom vjerom ponizna ēovjeka« (Bacchelli); buēenje religioznog duha ubrzava proces razjašnjanja stvari koji je odavno u zraku (D. Fabbri); traŹenje Boga je veē dokaz ne samo njegove egzistencije nego njegove prisutnosti meēu nama (M. Luzzi); Bog je u naravnom i nadnaravnom redu stvari i zato traŹi svjedoēanstvo i molitvu (G. Palladino); »Bog je za mene nuŹnost. Trebam ga kao što moje tijelo treba hranu da bi se uzdrŹalo u Źivotu«, kaŹe s uvjerenjem slikar Virgilio Guidi, dok Zavratini upozorava na nuŹnost odgovara na »najvaŹnije pitanje koje ēovjek ipak sam neēe nikada naēi«. Enzo Fabiani, religiozni pjesnik, polemiēan je prema kulturi koja zamagaljuje sliku Boga koja je tako Źiva u stvarnosti i u Bibliji. Bog nije neka oklada, pascalovska ili koja druga, nego Źiva realnost, prisutnost (Vigorelli) ... Dakle, ova knjiga registrira razne aspekte, evidentira intelektualnu i duhovnu uvjetovanost koja je tako iznizansirana ali uvijek iskrena, donosi pred ēovjeka ne samo Boga kao problem nego Boga kao nekoga i nešto Źto se Źivi.

Završimo rijeēima autora ove vrijedne knjige Giuseppea Grieca: »Problem vjere nije problem posjedovanja. Ja ne vjerujem da bi vjera bila kao boja kose, nešto Źto ne ovisi o nama. Ne vjerujem ni u pasivnu vjeru koju netko ima kao dar BoŹji, i misli da ne treba ništa raditi nego je ēuvati. Za mene je vjera ponovno i ponovo traŹenje i osvajanje, raspoloŹenje primiti dar daha i Duha BoŹjega.«